

10-10-2019

Spiritual upbringing and history

Qodirjon Odiljonovich Maxkamov
Namangan State University PhD in sociologiy

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

Maxkamov, Qodirjon Odiljonovich (2019) "Spiritual upbringing and history," *Scientific Bulletin of Namangan State University*. Vol. 1 : Iss. 10 , Article 32.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol1/iss10/32>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in Scientific Bulletin of Namangan State University by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact brownman91@mail.ru.

Spiritual upbringing and history

Cover Page Footnote

???????

Erratum

???????

МАЪНАВИЙ ТАРБИЯ ВА ТАРИХИЙ ОНГ

Махкамов Қодиржон Одилжонович

Наманган давлат университети

Социология фанлари бўйича(PhD) фалсафа доктори

Аннотация: Мақолада ўқувчилар тарихий онгини ривожлантириш орқали уларда ватанга муҳаббат, ифтихор туйғуларининг ривожлантиришни илмий аҳамияти очиб берилган. Шунингдек, бугунги глобаллашув жараёнлари авж олган бир даврда ёшлар тарихий онгининг ривожлантириш орқали миллий ўзликни сақлаб қолишдек муҳим муаммолар таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: тарих, тарихий онг, тарихий хотира, ифтихор, ватан.

МАЪНАВИЙ ТАРБИЯ ВА ТАРИХИЙ ОНГ

Махкамов Кадиржан Одилжанович

Наманганский государственный университет

Доктор философии (PhD по социологическим наукам)

Аннотация: В статье объясняется важность развития у учащихся чувства патриотизма и чувства гордости через развитие их исторического сознания. Также анализируются важные вопросы сохранения национальной идентичности через развитие исторического сознания молодежи в современных процессах глобализации.

Ключевые слова: история, историческое сознание, историческая память, гордость, родина.

МАЪНАВИЙ ТАРБИЯ ВА ТАРИХИЙ ОНГ

Махкамов Qodirjon Odiljonovich

Namangan State University

PhD in sociology

Abstract: The article explains the importance of developing students' feelings of patriotism and pride through the development of their historical consciousness. It also analyzes the important issues of preserving national identity through the development of the historical consciousness of youth in modern globalization processes.

Keywords: history, historical consciousness, historical memory, pride, homeland.

Жаҳонда глобаллашув жараёнлари шиддат билан кечаётган, ғоявий тазйиқ ва мафкуравий хуружларнинг янгидан-янги воситалари ишга солинаётган ҳозирги даврда халқларнинг ўз тарихий илдизларига таяниши тобора яққол тус олаётган бўлса, иккинчи томондан, ахборот технологиялари ва оммавий коммуникация воситаларининг чексиз имкониятларидан фойдаланган ҳолда кишиларнинг тарихий хотирасини ўзгартириб, тарихий онгига путур етказиш пайида бўлувчи ғоявий мухолифларнинг хатти-ҳаракатлари ҳам фаоллашмоқда.

Бутун дунёда тарихий онг феноменини илмий-назарий ҳамда амалий тадқиқотлар асосида ўрганиш ҳамда ёшлар тарихий онгини ривожлантириб

боришга бўлган қизиқиш борган сайин кучаймоқда. Миллий мансублик туйғусини ривожлантиришда тарихий онгининг устувор аҳамиятини аниқлаш, ёшларнинг тарихий тафаккурини янги ахборот технологиялари асосида шакллантириш усуллари ишлаб чиқиш, тарихий онг тараққиётини ифодалайдиган ижтимоий-маданий жиҳатлар (тарихий нарративлик)ни тадқиқ этиш, ёшлар тарихий онгини ривожлантиришда меъморий обидаларнинг ўрнини ўрганиш сингари бир қатор инновацион ёндашувлар амалга оширилмоқда.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистон келажаги бўлган баркамол авлодни «Ватан тарихига ҳурмат», «тарихий хотира», «тарихий баҳо», «тарихий ифтихор» тушунчалари руҳида тарбиялаш учун ёшларга буюк меросимизга доир билимлар беришни юқори савияга кўтариш, барча босқичдаги таълим тизимида ўқувчи ёшлар тарихий онгини ривожлантириш мақсад қилиб қўйилди. Бугунги кунда Ўзбекистоннинг энг янги тарихи бўйича жамоатчилик кенгаши фаолиятининг ташкил этилганлиги, маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини оширишга эътибор кучайиб бораётганлиги, буюк мутафаккирлар илмий ижодини тадқиқ этувчи халқаро илмий-тадқиқот марказларини тузиш тўғрисидаги қарорлар, шунингдек, таълим соҳасида олиб борилаётган ислохотлар ҳар томонлама етуқ, ватанпарвар авлодни тарбиялаш мақсадига қаратилгандир. «Хусусан, миллий ўзлигимизни англаш, Ватанимизнинг қадимий ва бой тарихини ўрганиш, бу борада илмий-тадқиқот ишларини кучайтириш, гуманитар соҳа олимлари фаолиятини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш»[1] муҳим аҳамият касб этмоқда.

Бугунги кунда мамлакатимизда тарихий онгни мустаҳкамлаш, тарихий хотирани тиклаш, анъана ва қадриятларимизни эъзозлаш, уларни замон талаблари асосида бойитиш ва ривожлантириш, ўзлигимизни англаш, дунё ҳамжамиятида муносиб ўрин эгаллаш учун улкан ишлар амалга оширилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2017 йил 7 февраль куни «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»[2] ги ПФ-4947- сон фармонининг қабул қилиниши мамлакатимизда барча соҳаларда амалга оширилаётган ислохотлар қатори маънавий-маърифий соҳадаги ишларни янада янги босқичга кўтаришни назарда тутди.

2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида ижтимоий соҳани ривожлантиришга йўналтирилган аҳоли бандлиги ва реал даромадларини изчил ошириб бориш билан бирга таълим, маданият, илм-фан, адабиёт, санъат ва спорт соҳаларини ривожлантириш, ёшларга оид давлат сиёсатини такомиллаштириш; хавфсизлик, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенгликни таъминлаш; чуқур ўйланган, ўзаро манфаатли ва амалий руҳдаги ташқи сиёсат юритиш билан давлатимиз мустақиллиги ва суверенитетини мустаҳкамлаш масалаларига алоҳида эътибор қаратилган. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси ҳузурида Ўзбекистоннинг энг янги тарихи бўйича Жамоатчилик кенгаши фаолиятини ташкил этиш тўғрисида» 2017 йил 30 июндаги ПҚ-3105 сон[3] қарори Ватанимизнинг миллий давлатчилиги

вужудга келиши, тараққий этишининг энг янги тарихини тадқиқ этиш ва ўқитиш, уни аҳоли ўртасида тарғиб қилиш мақсадида илмий, илмий-оммабоп, ўқув-методик, маърифий адабиётларни тайёрлаш ва чоп этиш, ёшларда, авваламбор, умумтаълим мактаблари, касб-ҳунар коллежлари ҳамда академик лицей ўқувчилари, қолаверса, олий ўқув муассасалари талабаларида мамлакат тарихи ҳақидаги чуқур билимларни шакллантириш ва ривожлантириш мақсадида қабул қилинди. Шу билан бирга «Маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш ва соҳани ривожлантиришни янги босқичга кўтариш тўғрисида» 2017 йил 28 июлдаги ПҚ-3160-сон [4] қарорининг қабул қилиниши тарихни ўрганиш, уни тўғри талқин қилиш ва халқимизнинг онгу шуурига сингдириш борасида ҳали қилинадиган ишлар талайгина эканини кўрсатди.

Мазкур қарор ва фармонлар ижросидан мақсад халқнинг барча социал қатламларида, айниқса, ўқувчи ёшларда миллий ғурур ва ифтихор туйғуларини шакллантириш, ватанга муҳаббат ва садоқат ҳиссини ривожлантиришдан иборатдир. Шу билан бирга, уларда тарихий онг, тарихий хотира, ватан тарихига ҳурмат, тарихий баҳо, тарихий маданият, тарихий ватанпарварлик, тарихий фахр тушунчаларини ривожлантиришга эришиш орқали мамлакатимизнинг эртанги келажаги ва давомчилари бўлган баркамол авлодни тарбиялаш мақсад қилинган. Бунинг учун, аввало, ёшларга тарихий билимлар беришни янада юқори савияга кўтариш, Ўзбекистоннинг миллий давлатчилиги энг янги тарихини ўрганиш ва тарғиб қилиш, умумий ўрта, ўрта махсус ва олий таълим тизимида ўқувчи ёшлар тарихий онгини ривожлантириш муҳим аҳамият касб этади.

Боиси, дунё ҳамжамияти билан иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ва маданий алоқаларни кенг йўлга қўяётган Ўзбекистон ҳозирги тарихий даврда жаҳон афкор оммасига ўзининг бой тарихи, маънавий қадриятлари, маданий меросини намоён қилиши зарур. Чунки, «ҳар бир халқ тарихида шундай даврлар бўладики, бу даврлар халқнинг истеъдоди, маънавий даражаси, ақлий қобилиятини бутун жаҳон миқёсига олиб чиқади ҳамда жаҳон маданиятини ривожига ажралмас ҳисса бўлиб киради. Бундай даврларнинг қиммати ниҳоятда муҳим тарихий воқеаларнинг рўй бериши ҳамда буюк арбоблар, талант эгалари, мутафаккирларнинг фаолияти ва қолдирган мероси билан ўлчанади».[5.78] Зеро, Ўзбекистоннинг Биринчи Президенти Ислам Каримов ҳам «жамиятшунослар Ўзбекистон тарихининг кўпгина саҳифаларини қайта битишлари, чунончи, чоризм йилларида Ўрта Осиё халқларининг миллий-озодлик ҳаракати, 1920–1930 йиллардаги адабий-ғоявий жараёнлар, коллективлаштириш ва бошқа жараёнларга ҳужжатлар асосида назар солишлари керак. Беҳбудий, Усмон Носир, Чўлпон, Фитрат ва бошқаларнинг ҳаёти ва ижодини теран ва холис тадқиқ этиш зарур бўлади»,[6.91] дея бежиз таъкидламаган эди. Шунинг учун Ўзбекистонда яшаётган ҳар бир фуқаро – у хоҳ ёш бўлсин, хоҳ қари, ўтмишимизни, маънавиятимизни чуқур билмоғи даркор. Айни пайтда ўқимишли, зиёли ҳар бир инсон ҳозирги дунёнинг мафкуравий манзарасидан хабардор бўлиши, жаҳонда юз бераётган ғоявий-маънавий силсилалар тўғрисида объектив маълумот ва билимга эга бўлиши лозим.

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда миллий анъана ва қадриятларни эъзозлаш, буюк тарихий-маданий меросга эга бўлган ва жаҳон цивилизациясининг ривожига улкан ҳисса қўшган халқимизнинг тарихий хотирасини сақлаш ва тарихий онгини ривожлантириш, ёш авлодни миллий ўзликни англаш ва ватанпарварлик руҳида тарбиялаш масаласига катта эътибор қаратилди. Мафкуравий ёндашув билан ўзгартирилган ёки бузиб талқин этилган тарихимизни тиклаш, таълим тизимида ёшларга ҳаққоний тарихни ўқитиш, [7] маънавий-маърифий ишларнинг мазмун-мундарижасини истиқлол даври талабларига мувофиқлаштириш бўйича қатор ҳужжатлар қабул қилингани ўз самарасини берди.

Ўзбекистоннинг Биринчи Президенти Ислом Каримов ҳақи таъкидлаганидек, «Биз халқимизни дунёда ҳеч кимдан кам бўлмаслиги, фарзандларимизнинг биздан кўра кучли, билимли, доно ва албатта бахтли бўлиб яшашлари учун бор куч ва имкониятларимизни сафарбар этаётган эканмиз, бу борада маънавий тарбия масаласи, ҳеч шубҳасиз, беқиёс аҳамият касб этади. Агар биз бу масалада ҳушёрлик ва сезгирлигимизни йўқотсак, бу ўта муҳим ишни ўз ҳолига, ўзи бўларчилиқка ташлаб қўядиган бўлсак, муқаддас қадриятларимизга йўғрилган ва улардан озикланган маънавиятимиздан, тарихий хотирамиздан айрилиб, охир оқибатда ўзимиз интилган умумбашарий тараққиёт йўлидан четга чиқиб қолишимиз мумкин.»[8.4]

Тарихий онгининг ривожланишида «Тарих», хусусан «Ўзбекистон тарихи» фанини ўқитиш энг асосий ўрин эгаллайди. Тарих – воқеалар баёни, яъни аввал бўлиб ўтган воқеа-ҳодисалар, жараёнлар тафсилотини ўрганувчи фандир. Тарихни ўрганишгава уни идрок этишга, мутахассислар турлича ёндашадилар, ўтмишни англаш учун ягона бир тизимни яратишга кўпдан бери уринадилар. Лекин, таъкидлаш жойизки, ҳали ҳозир барчани бирдек қаноатлантирадиган ёндашув ишлаб чиқилмаган.

Ўзбекистон жамияти бошдан кечираётган ҳозирги даврнинг асосий хусусияти – миллий давлатчилиқ тобора мустаҳкамланиб, миллий ғоя янада ривожланиб бориши билан белгиланади. Бу эса бутун ўтмишимизни янгича назар билан баҳолаш, уни қайтадан кўриб чиқиш, шу асосда тарихий хотира ва тарихий тафаккурни шакллантиришни кучли бир эҳтиёж даражасига кўтармоқда.[9.16]

Тарих инсон учун ҳам, халқ учун ҳам буюк хотира вазифасини бажариши шубҳасиз. Бироқ хотира, мураккаб психологик жараён сифатида ҳам ижобий, ҳам салбий оқибатларга сабаб бўлиши, шахс ва жамиятни ёки юксакликка кўтариши, ёки пастликка қулатиши ҳам мумкин. Ўз ўтмишига маҳлиё бўлиб, фақат хотирага берилиб, янги ғоя ва амал ижод этмасдан яшаш ижтимоий бирликларнинг йўқолиб кетишига сабаб бўлиши мумкин.

Инсоният вужудга келтирган қадриятлар, маънавий ҳамда маданий мероснинг қўшиливи натижасида юзага келган тарихий хотира жамиятда содир бўлаётган ижтимоий ўзаришларнинг моҳиятини тушуниб етишга ёрдам беради. Тарихни англаш орқали инсон ўзини англайди, ҳаёт мазмунини чуқурроқ тушунади.

Тарихий тафаккур инсоннинг шахс сифатидаги фаоллигини вужудга келтиришига ва баркамол инсон бўлиб шаклланишига ёрдам беради.

Дарҳақиқат, маънавий тарбия жиддий эътиборни талаб қиладиган, инсоннинг шахс бўлиб шаклланишида энг асосий роль ўйнайдиган соҳа бўлиб, унинг муҳим функцияларидан бири тарихий онгни ривожлантириш, тарихий хотирани сақлашдир. Маънавиятли шахс ўз халқи тарихини, аجدодлари қолдирган меросни, миллий қадрият ва имкониятларни билиши керак. Маънавиятни англаш учун эса кишида тарихий онг шакланган, тарихий хотира «кристаллашган» бўлиши зарур. Тарих, тарихий онг халқнинг келажаги учун пойдевор ролини ўтайди, инсонга ўзлигини англаш ҳамда бутун оламни билишга ёрдам беради.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SHavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 28.12.2018. <https://president.uz/uz/lists/view/2228>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947- son «O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Xarakatlar strategiyasini to'g'risida» gi farmoni. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – Toshkent. 2017. № 6. – B.29.
3. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzurida «O'zbekistonning eng yangi tarixi bo'yicha Jamoatchilik kengashi faoliyatini tashkil etish to'g'risida»gi PQ–3105–son qarori. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – Toshkent. 2017. № 26. –B.40.
4. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzurida «O'zbekistonning eng yangi tarixi bo'yicha Jamoatchilik kengashi faoliyatini tashkil etish to'g'risida»gi PQ–3105–son qarori. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – Toshkent. 2017. № 26. –B.40.
5. Xayrullaev M.M. O'rta Osiyoda ilk uyg'onish davri madaniyati. – Toshkent: Fan, 1994. – B.78.
6. Karimov I.A. O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida. Toshkent: O'zbekiston, 2011. –B.439.
7. Abdullaev R. O'zbekistonning eng yangi tarixini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari. O'zbekiston tarixi. – Toshkent. 2016. – №2. – B.81.
8. Karimov I.A. YUksak ma'naviyat – engilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008,– B.173.
9. Jo'raev N. Tarix falsafasining nazariy asoslari. Toshkent: Ma'naviyat, 2008. –B.464.